

بخش ۳

آشنایی با برخی نهادهای اقتصادی

چرا می گویند

پول در اقتصاد مانند خون در رگ های انسان اهمیت دارد؟

تاریخچه پول

قبل از آنکه پول به عنوان وسیله مبادله مورد استفاده قرار گیرد، مبادلات به صورت کالا با کالا انجام می گرفت و هر کس کالاهای مازاد خود را با کالاهایی که بدان نیاز داشت، مبادله می کرد. این نوع مبادلات مشکلات زیادی به همراه داشت^۱. برای مثال، فردی که مقداری گندم اضافی داشت و می خواست

۱- مشکلات مبادله پایایی :

الف) عدم تمایل هم زمان دو طرف به مبادله

ب) نبودن یک معیار سنجش ارزش

پ) فقدان وسیله پس انداز فردی

آن را با برنج معاوضه کند، باید فردی را می‌یافت که برنج اضافی داشته باشد. در ضمن حاضر باشد آن را با گندم معاوضه کند. این کار بسیار دشوار بود و مدت زمان زیادی طول می‌کشید تا انجام پذیرد. علاوه بر این، معیاری برای سنجش ارزش وجود نداشت؛ زیرا اگر فردی می‌خواست گندم خود را با برنج معاوضه کند، دقیقاً نمی‌دانست چه مقدار گندم را با چه مقدار برنج معاوضه نماید.

مشکلاتی از این قبیل موجب شد تا بشر در صدد یافتن راه‌حلی باشد که با استفاده از آن بتواند معاملاتش را راحت‌تر انجام دهد. انسان‌ها به تدریج که کالاهای خود را با هم مبادله می‌کردند، به تجربه دریافتند که بعضی از کالاها مشتریان بیش‌تری دارند و مردم به آنها علاقهٔ بیش‌تری نشان می‌دهند.

البته در هر منطقه کالایی خاص مورد توجه بود؛ مثلاً در ایران غلات، در هندوستان صدف، در تبت چای و در روسیه پوست سمور خواهان بیش‌تری داشت. ساکنان این مناطق حاضر بودند کالاهای اضافی خود را با این کالاها معاوضه کنند؛ زیرا اطمینان داشتند که با دادن این کالاها می‌توانند کالاهای موردنیاز خود را دریافت نمایند. بدین ترتیب، این نوع کالاها به عنوان اولین پول مورد استفاده قرار گرفتند.

انواع پول در قدیم

برنج	دندان نهنگ	صدف	خاک
سنگ	تنباکو	چای	جو
پارچهٔ زربفت	چوب آبنوس	کاغذ	نمک
ماهی خشک	قوری	پشم	چرم
بز	اسب	گوسفند	ظرف چینی
مس	آهن	قایق	دارکوب
طلا	نقره	برنز	مفرغ

پول فلزی

هر چند مبادله به وسیله کالاهای ذکر شده با سرعت بیشتر و راحت تر از مبادلات پایاپای انجام می گرفت اما پیشرفت جوامع و افزایش تولید مشکلات جدیدی را با خود به همراه آورد. از جمله مشکلات این بود که کالاهایی که به عنوان وسیله مبادله مورد استفاده قرار می گرفتند، در صورتی که مدت زیادی بدون مصرف می ماندند، فاسد و غیر قابل استفاده می شدند. همچنین، به دلیل حجم زیاد، فضای زیادی را اشغال می کردند.

تأمین جا برای محافظت از این کالاها، هزینه نگهداری آنها را افزایش می داد و زیان دیدگی تولیدکنندگان را به همراه داشت. بدین ترتیب، بشر

دریافت که این کالاها وسیله مناسبی برای معامله نیستند و به جای آنها می توان از برخی فلزات مانند طلا و نقره استفاده کرد که نه تنها فسادناپذیرند بلکه حجم کمی دارند و حمل و نقل آنها بسیار آسان است. به همین سبب انسان این فلزات را به عنوان پول برگزید و با به کارگیری پول فلزی، از مشکلات ناشی از به کارگیری کالاها در مبادلات رهایی یافت. این انتخاب موجب گسترش تجارت در داخل کشورها و بین ملت ها شد و فعالیت هایی از قبیل دریانوردی و حمل و نقل را نیز رونق بخشید.

انتخاب فلزات نه تنها باعث تشویق افراد به فعالیت های مختلف شد بلکه زمینه اندوخته شدن ثروت های بزرگ را نیز فراهم آورد.

با وجود تأثیرات زیاد پول فلزی بر جامعه بشری، در این زمینه باز هم مشکلاتی وجود داشت که مهم ترین آنها محدود بودن میزان طلا و نقره در دسترس بشر بود. از سوی دیگر، در مبادلات با حجم زیاد پول فلزی وسیله پرداخت مناسبی نبود.^۱

۱- مثلاً برای حمل ۲۵۰۰۰ پوند سکه نقره انگلیسی ۸۳ کارگر مورد نیاز بود.

با توجه به اینکه با افزایش حجم مبادلات، نیاز به پول در گردش نیز بیشتر می‌شود، رفته رفته کمبود طلا و نقره خود به عامل محدودکننده‌ای بر سر راه گسترش مبادلات تبدیل شد. بنابراین، هر چند پول فلزی موجبات گسترش سریع تجارت را فراهم آورد اما نتوانست برای همیشه نیاز جامعه بشری را برآورده سازد.

فعالیت ۱-۳

با راهنمایی بزرگ‌ترها چند پول فلزی را که در گذشته در معاملات مورد استفاده قرار می‌گرفته است، نام ببرید و بررسی کنید که چرا این پول‌های فلزی از دور خارج شدند.

پول کاغذی

پیشرفت روزافزون جوامع انسانی، مشکلات جدیدی را در عرصه مبادله به همراه داشت. پول فلزی که پیش از این در معاملات کوچک بسیار کارساز بود، در گذر تحولات اقتصادی و ظهور معاملات بزرگ با مشکلاتی روبه‌رو شد. بنابراین، انسان‌ها برای حل این مشکلات باید چاره‌ای می‌اندیشیدند. در این میان، عده‌ای از تجار در معاملات خود به جای پرداخت سکه‌های فلزی رسیدی صادر می‌کردند که بیانگر بدهی آنان بود. طرف مقابل نیز بر اساس اصل اعتماد این رسید را می‌پذیرفت. به تدریج تجاری که به یکدیگر اعتماد داشتند، این رسیدها را بین خود رد و بدل می‌کردند. مردم هم برای مصون ماندن از خطرهای احتمالی و همچنین رهایی یافتن از حمل مسکوکات در معامله‌ها، پول‌های خود را به تجار یا صرافان معتبر می‌سپردند و در مقابل، رسید دریافت می‌کردند و در معاملات خود این رسیدها را به کار می‌گرفتند تا جایی که در قرون وسطا، در شهر ونیز ایتالیا که از نقاط عمده تجارت دنیا بود، معامله با این رسیدها کاملاً عادی بود. این رسیدها در واقع نخستین اسکناس‌ها بودند و پشتوانه آنها طلا و نقره‌ای بود که نزد صرافان و بازرگانان نگهداری می‌شد. گاهی برخی از صرافان و بازرگانان نمی‌توانستند سکه‌هایی را که طبق رسید، موظف به پرداخت آنها بودند به صاحبانشان برگردانند. به همین جهت، در جامعه

مشکلاتی به وجود آمد که سبب اختلال در فعالیت‌های اقتصادی شد. دولت‌ها برای جلوگیری از بروز این گونه مشکلات، به ناچار چاپ و انتشار اسکناس را برعهده گرفتند.

پول ثبتي يا تحريري

پس از این که بانک‌ها فعالیت خود را گسترش دادند و شعب آنها در نقاط مختلف در دسترس افراد قرار گرفت، خدمات مختلفی را در اختیار مشتری‌ها قرار دادند. از جمله این خدمات چک بود. در معاملاتی که با چک انجام می‌شود، در حقیقت پول نقد بین افراد رد و بدل نمی‌شود بلکه بانک موجودی حسابی را کاهش و موجودی حساب دیگری را افزایش می‌دهد. بانک‌ها با وام دادن بخشی از پول‌هایی که متعلق به دیگران ولی نزد آنان است، پول جدید یا پول بانکی خلق می‌کنند. به بیان دیگر، به اعتبار بخشی از پول‌های صاحبان سپرده‌ها پول جدیدی را در اقتصاد خلق می‌کنند که به آن «پول تحریری» یا «ثبتي» گفته می‌شود.

بانک‌ها با ایجاد چک و سازمان‌دهی فعالیت‌های اقتصادی از طریق آن، توانستند از میزان پول نقد در گردش بکاهند و سهم چک را در مبادلات افزایش دهند. استفاده از چک به میزان پیشرفت اقتصادی کشورها بستگی دارد. هر کشوری که از لحاظ اقتصادی پیشرفته‌تر باشد، سهم استفاده از چک در معاملاتی بیشتر است و برعکس. امروزه در کشورهای پیشرفته، مردم در معاملات خود برای پرداخت از شیوه‌های دیگری استفاده می‌کنند. اغلب این شیوه‌ها از مقدار پول نقد در گردش می‌کاهند. در اغلب این شیوه‌ها، پرداخت از طریق کارت‌های اعتباری صورت می‌گیرد. در برخی از فروشگاه‌های ایران نیز برای پرداخت از کارت‌های اعتباری استفاده می‌شود.

فعالیت ۲-۳

در مورد مزایای استفاده از چک به جای پول نقد در معاملات بحث کنید.

نقدینگی

به پول‌هایی که مردم به دلایل مختلف به بانک می‌سپارند، «سپرده» گفته می‌شود. سپرده در واقع بدهی بانک به مشتریانش است. سپرده‌ها بر دو نوع‌اند:

۱- سپرده دیداری: سپرده‌های دیداری، سپرده‌هایی هستند که موجودی آنها به محض اینکه مشتری مطالبه کند، باید به او یا هر کس دیگری که او بخواهد، پرداخت گردد.

۲- سپرده غیردیداری : سپرده غیردیداری به دو صورت است : سپرده مدت دار و سپرده پس انداز .

سپرده مدت دار : حسابی است که پول مشتری برای مدتی تقریباً طولانی در آن نگهداری می شود و مشتری تا زمان سررسید، حق برداشت از آن را ندارد .
سپرده پس انداز : حسابی است که پول مشتری برای مدتی نامعین در آن نگهداری می شود اما مشتری می تواند با مراجعه به بانک، موجودی این حساب را در هر زمان که بخواهد دریافت کند .

منظور از «میزان نقدینگی» در اقتصاد کشور، مجموع اسکناس ها و مسکوکات موجود در دست مردم و سپرده های دیداری و غیردیداری آنها نزد بانک هاست .

فعالیت ۳-۳

نحوه افتتاح حساب پس انداز را به کلاس گزارش دهید.

اهمیت پول

پول در اقتصاد امروز نقش بسیار مهم و اساسی دارد؛ تا جایی که اقتصاد کنونی را «اقتصاد پولی» نیز می‌گویند.

فعالان صحنه اقتصاد، تولیدکنندگان، توزیع کنندگان و مصرف کنندگان هستند. تولیدکنندگان کالای تولیدی خود را در قبال پول می‌فروشند، توزیع کنندگان به ازای خدمتی که ارائه می‌دهند، پول دریافت می‌کنند و مصرف کنندگان با پرداخت پول، چیزی را که به آن نیاز دارند می‌خرند. بدون حضور پول هر یک از مجموعه‌های ذکر شده با مشکل روبه‌رو می‌شود. پول با اجرای نقش حساس خود، زمینه فعالیت‌های اقتصادی و گسترش آن را برای دست‌اندرکاران صحنه اقتصاد فراهم می‌آورد.

شاید این نکته به ذهن شما خطور کند که از طریق معاوضه نیز می‌توان داد و ستد را انجام داد و به این ترتیب، به حضور پول در صحنه اقتصاد نیازی نیست اما همان‌طور که پیش از این گفتیم، مبادله پایاپای با مشکلاتی همراه بود که بشر برای رفع آنها پول را به‌عنوان وسیله مبادله انتخاب کرد. در اینجا برای روشن‌تر شدن اهمیت پول و ضرورت وجود آن در فعالیت‌های اقتصادی، به شرح وظایف پول می‌پردازیم.

وظایف پول

۱- وسیله پرداخت در مبادلات: وقتی فردی کالایی را می‌فروشد، بابت آن پول دریافت می‌کند و به وسیله پول دریافتی می‌تواند کالای موردنیاز خود را بخرد. افراد در مبادلات خود پول را می‌پذیرند؛ زیرا می‌دانند که دیگران نیز هنگام فروش کالاها یا خدمات خود، آن را خواهند پذیرفت.

نقش اصلی پول در مبادلات، تسهیل مبادله است.

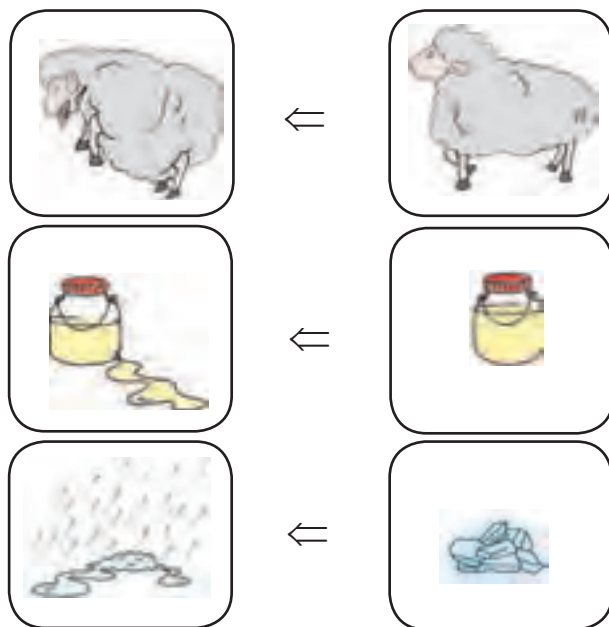
۲- وسیله سنجش ارزش: به وسیله پول می‌توان ارزش کالاها را مشخص کرد و سپس ارزش نسبی آنها را با هم سنجید. این عمل پول، کار خرید و فروش کالاها را مختلف را آسان می‌کند. هر یک از کشورها، دارای واحد ارزش خاص خود هستند؛ مثلاً واحد

ارزش در کشور آلمان مارک، در انگلیس پوند و در ایران ریال است.

۳- وسیله پس انداز و حفظ ارزش: افراد نیازهای گوناگونی دارند که با پرداخت پول آنها را رفع می کنند. بعضی نیازها هر روزه و بعضی در طول زمان پیش می آیند و فرد همواره باید مقداری پول را برای رفع نیازها نزد خود نگهداری کند. علاوه بر مخارج روزمره، برخی مخارج غیرقابل پیش بینی نیز وجود دارد که در موقعیت های خاص پیش می آید. افراد پول هایی را که نزد خود پس انداز کرده اند، به عنوان وسیله حفظ ارزش در زمان لازم مورد استفاده قرار می دهند.

۴- وسیله پرداخت های آتی : در صورتی که پول بتواند حفظ ارزش کند،

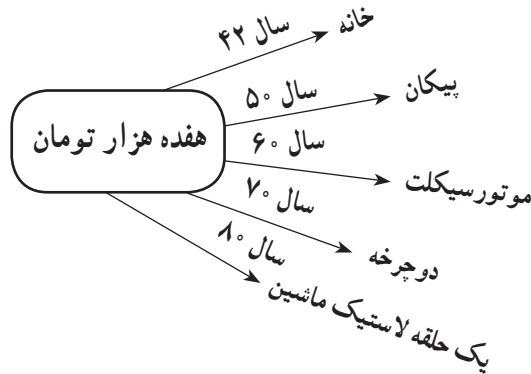

می تواند وسیله مناسبی برای پرداخت های آتی نیز باشد. این وظیفه پول در روزگار ما کاملاً محسوس است؛ زیرا اکثر معاملات تجاری در مقابل پرداخت های آتی صورت می گیرد. خریداری اقساطی و رد

و بدل کردن حواله های بانکی از همین نوع اند. این نوع پرداخت اغلب مورد قبول مردم است.

قدرت خرید پول

حتماً در گفت‌وگوهای روزمره از اطرافیان شنیده‌اید که در سال‌های گذشته کسی که یک میلیون تومان پول داشت، می‌توانست با آن یک دستگاه آپارتمان بخرد یا با ۵۰،۰۰۰ تومان می‌شد یک دستگاه اتومبیل پیکان خرید اما در حال حاضر با ده میلیون تومان هم نمی‌توان یک دستگاه آپارتمان خرید و برای خرید یک دستگاه اتومبیل پیکان نو بیش از ۵،۰۰۰،۰۰۰ تومان پول مورد نیاز است. بنابراین، وقتی یک واحد پول نتواند در طول زمان ارزش خود را حفظ کند، می‌گوییم که قدرت خرید آن دستخوش تغییر است.

از مثال‌های گفته شده می‌توان چنین نتیجه گرفت که پول نتوانسته است ارزش خود را حفظ کند و به همین دلیل می‌گوییم قدرت خریدش را از دست داده است. از آنجا که پول در مقابل سطح عمومی قیمت‌ها ارزش خود را حفظ نکرده است، می‌توان نتیجه گرفت که قدرت خرید آن به سطح عمومی قیمت‌ها در جامعه بستگی دارد. به بیان دیگر، هر چه سطح عمومی قیمت‌ها افزایش یابد، قدرت خرید پول کاهش می‌یابد و برعکس، با پایین رفتن سطح عمومی قیمت‌ها قدرت خرید پول افزایش می‌یابد. یکی از دلایل کاهش قدرت خرید پول، حجم زیاد پول نسبت به تولید در یک جامعه است. هر چه حجم پول نسبت

۱- مجموع میزان اسکناس‌ها و مسکوکاتی که در دست اشخاص است و سپرده‌های دیداری بخش خصوصی

را حجم پول می‌گویند.

به تولید جامعه کمتر باشد، قدرت خرید آن بیشتر می شود و در صورت افزایش حجم پول، قدرت خرید آن کاهش می یابد. به این ترتیب، اگر کشوری با افزایش حجم پول روبه رو باشد، زمینه برای بروز تورّم – که یکی از مشکلات اقتصادی است – در آن کشور فراهم می آید. از این بحث می توان چنین نتیجه گرفت که کاهش قدرت خرید پول در یک جامعه، نتیجه وجود تورّم در آن جامعه است.

تورّم

تورّم از نظر علم اقتصاد عبارت از افزایش بی رویه و مداوم سطح قیمت هاست. در مورد علت به وجود آمدن تورّم در یک جامعه، نظریه های مختلفی وجود دارد. یکی از نظریه های اصلی در این باره، علت تورّم را نابرابری عرضه و تقاضای کل در جامعه می داند. این فزونی تقاضا بر عرضه به صورت افزایش قیمت ها بروز می کند.

همان گونه که پیش از این گفته شد، اگر افزایش پول در جامعه با افزایش تولید هماهنگ نباشد، می تواند سبب تورّم شود. برای اینکه بدانید چگونه پول می تواند عامل ایجاد تورّم باشد، به مثال زیر توجه کنید.

فرض کنید دولت برای تأمین هزینه های خود، اسکناس جدیدی چاپ کند. تزریق این پول جدید به اقتصاد باعث افزایش درآمد مردم می شود و به دنبال آن تقاضای مردم برای کالاها و خدمات بالا می رود. حال اگر تولید کالاها و خدمات نتواند به سرعت افزایش یابد، این افزایش تقاضا، باعث افزایش قیمت ها خواهد شد. پس اگر در اقتصاد یک جامعه بین حجم پول در گردش و عرضه کالاها و خدمات تناسب وجود نداشته باشد، قدرت خرید پول کاهش می یابد. پس پیامد این امر که خود را به صورت افزایش بی رویه قیمت ها نشان می دهد، چیزی جز تورّم نیست.

سیاست های پولی

سیاست های پولی : به سیاست هایی که دولت از طریق بانک مرکزی برای کنترل پول

و حفظ ارزش آن اعمال می کند، سیاست های پولی می گویند. سیاست های پولی معمولاً به دو شکل انجام می پذیرد :

۱- کاهش حجم پول در گردش

۲- افزایش حجم پول در گردش

۱- کاهش حجم پول در گردش (سیاست انقباضی پول): زمانی که اقتصاد

کشور دچار تورم شده است، مخارج دولت زیاد می شود و سطح عمومی قیمت ها با سرعت زیاد روبه افزایش می گذارد. برای پیشگیری از افزایش قیمت ها یا کاهش سرعت آن، بانک مرکزی سیاست کاهش حجم پول در گردش را به کار می گیرد و وارد عمل می شود.

عمده ترین روش هایی که بانک های مرکزی برای کاهش حجم پول به کار می گیرند،

عبارت اند از :

الف) افزایش نرخ سپرده های قانونی : این روش از طریق تغییر در نرخ سپرده های

قانونی نزد بانک ها اعمال می شود. بانک مرکزی با افزایش نرخ سپرده های قانونی^۱، حجم پول در گردش را کاهش می دهد.

۱- وقتی مردم پول خود را نزد بانک ها پس انداز می کنند، طبق قانون، بانک ها موظف اند درصدی از این

سپرده ها را نزد بانک مرکزی به ودیعه گذارند که به آن «سپرده قانونی» می گویند.

ب) افزایش نرخ تنزیل مجدد: بانک مرکزی با افزایش نرخ تنزیل مجدد^۱، فعالیت بانک‌های تجاری را در زمینه اعطای وام محدود می‌کند.

پ) سیاست بازار باز (فروش اوراق قرضه): در این روش، بانک مرکزی می‌تواند با فروش اوراق قرضه به طور مستقیم از مقدار پول در دست مردم بکاهد.

۲- افزایش حجم پول در گردش (سیاست انبساطی پول): اگر در جامعه‌ای اقتصاد دچار رکود باشد، بیکاری به شکلی گسترده رواج پیدا می‌کند. در صورت طولانی شدن دوره بیکاری، سطح عمومی قیمت‌ها کاهش می‌یابد. در این شرایط، به دلیل اینکه تولیدکنندگان انگیزه‌ای برای تولید ندارند، سطح تولید کاهش می‌یابد. برای رهایی از این وضعیت، دولت می‌تواند با اعمال سیاست‌های انبساطی، حجم پول در گردش را افزایش دهد.

روش‌هایی که بانک مرکزی برای افزایش حجم پول به کار می‌گیرد، عبارت‌اند از: الف) پایین آوردن نسبت ذخایر قانونی: هر چه ذخایر قانونی بانک‌ها نزد بانک مرکزی پایین‌تر باشد، مقدار پولی که در اختیار بانک‌ها می‌ماند، بیشتر است. در نتیجه، آنها قادر به تزریق پول بیشتری در اقتصاد خواهند بود.

ب) پایین آوردن نرخ تنزیل مجدد: زمانی که نرخ تنزیل مجدد بانک مرکزی کاهش می‌یابد، بانک‌ها اسناد اعتباری خود را به بانک مرکزی می‌دهند و قبل از زمان سررسید آن پول دریافت می‌کنند. آن‌گاه با وام دادن به مردم، این پول‌ها را به بازار تزریق می‌کنند.

پ) خرید اوراق قرضه در دست مردم: دولت اوراق قرضه‌ای را که در دست مردم است، می‌خرد و در مقابل، به آنها پول می‌دهد. با این عمل، مقدار پول موجود در جامعه افزایش می‌یابد.

۱- بانک‌ها سفته و برات و سایر اوراق اعتباری مردم را با نرخ معینی تنزیل می‌کنند؛ یعنی، آنها را به قیمتی کمتر از ارزش اسمی‌شان خریداری می‌کنند. در صورتی که بانک‌ها به نقدینگی نیاز داشته باشند، می‌توانند اوراق یاد شده را به بهره کمتری در بانک مرکزی تنزیل مجدد کنند. بانک مرکزی در حالت تورم، نرخ تنزیل مجدد را افزایش می‌دهد و در حال رکود از آن می‌کاهد.

سیاست‌های مالی

سیاست‌های مالی نیز از ابزارهایی است که دولت برای سامان دادن به وضعیت اقتصاد کشور از آنها استفاده می‌کند.

به سیاست‌هایی که با به‌کارگیری آنها دولت عملاً در هزینه‌ها یا درآمدهای عمومی خود تغییراتی به‌وجود می‌آورد، سیاست‌های مالی می‌گویند.

این نوع سیاست‌ها از طریق ایجاد تغییر در هزینه‌های عمومی یا دریافت مالیات‌ها انجام می‌پذیرد.

اگر دولت بخواهد سیاست‌های مالی خود را از طریق هزینه‌های عمومی انجام دهد، حتماً باید هزینه‌هایی را مورد توجه قرار دهد که اهمیت کمتری دارند. در غیر این صورت، با مشکلات دیگری روبه‌رو خواهد شد. برای مثال، اگر هزینه‌های سرمایه‌گذاری را کاهش دهد، در آینده با مشکل کاهش عرضه کالا روبه‌رو می‌شود.

اجرای این گونه سیاست‌ها با مشکلاتی همراه است اما دولت‌ها در شرایط خاص از آنها استفاده می‌کنند.

شیوه دیگری که دولت‌ها برای اجرای سیاست‌های مالی در پیش می‌گیرند، استفاده از مالیات است. دولت با توسل به مالیات‌های مستقیم – مثل مالیات بر درآمد اشخاص – و غیرمستقیم – مثل برقراری مالیات بر کالاها و خدمات مختلف یا به اصطلاح مالیات بر مصرف – قدرت خرید مردم و توانایی سرمایه‌گذاری شرکت‌ها را تغییر می‌دهد و از این طریق، اقتصاد کشور را کنترل می‌کند.

سیاست مالی نیز می‌تواند مانند سیاست پولی انبساطی یا انقباضی باشد. در سیاست‌های انبساطی، دولت با افزایش مخارج یا کاهش مالیات‌ها و در سیاست‌های انقباضی با کاهش مخارج یا افزایش مالیات‌ها به هدف خود – که تنظیم و کنترل اقتصاد است – دست می‌یابد.

اوراق بهادار

منظور از اوراق بهادار، اوراقی است که برای تأمین منابع مالی صادر می‌شود و به چهار دسته کلی تقسیم می‌گردد:

۱- اوراق سهام،

۲- اوراق قرضه،

۳- اسناد خزانه،

۴- اوراق مشارکت.

۱- اوراق سهام: سهم^۱ ورقه قابل معامله‌ای است که بر روی آن اطلاعاتی شامل: میزان مشارکت، تعهدات و منافع صاحب سهم در یک شرکت سهامی درج شده است.

۱- بر روی ورقه سهم موارد زیر درج می‌شود:

نام شرکت و شماره ثبت آن، مبلغ سرمایه ثبت شده و سرمایه پرداخت شده، تعیین نوع سهم، مبلغ اسمی سهم و مقدار پرداخت شده آن به حروف و عدد.

شرکت سهامی

شرکت سهامی شرکتی است که برای انجام امور تجاری از چند نفر یا عده زیادی تشکیل می‌شود و سرمایه آن متشکل از سهام هم‌ارزش است. سهام این گونه شرکت‌ها معمولاً در بازار بورس به فروش می‌رسد و افراد با خرید سهام در سود و زیان شرکت سهیم می‌شوند.

صاحبان سهام به اندازه مبلغی که سهم خریده‌اند، در قبال شرکت مسئولیت دارند. بدیهی است کسانی که دارای سهام و در نتیجه سرمایه بیشتری هستند، مسئولیت بیشتری نیز دارند. شرکتی که خواستار پذیرش در بورس است و شرایط لازم را نیز دارد، می‌تواند تقاضای پذیرش خود را به همراه مدارک موردنیاز به دبیرخانه هیئت پذیرش اوراق بهادار ارائه کند.

هیئت پذیرش پس از بررسی دقیق وضعیت مالی شرکت، نسبت به پذیرش یا رد تقاضای آن اقدام خواهد کرد. شرکت‌هایی که سهامشان در بورس پذیرفته شود، از مزایا و معافیت‌های مالیاتی خاصی برخوردارند. شرکت‌های سهامی به دو نوع سهامی عام^۱ و سهامی خاص^۲ تقسیم می‌شوند.

۲- اوراق قرضه: اوراق قرضه سندی است که طبق آن صادرکننده به خریدار بدهکار می‌شود. این سند دارای سررسید است و مبلغ آن در زمان سررسید به وسیله صادرکننده پرداخت می‌شود.

این اوراق دارای کوپن بهره هستند و بهره آنها در فواصل زمانی معین توسط بانکی که نمایندگی صدور اوراق را دارد، پرداخت می‌شود. از نظر سررسید، اوراق قرضه به سه دسته کوتاه مدت، میان مدت و بلندمدت تقسیم می‌شوند. سررسید اوراق کوتاه مدت بین ۱

۱- شرکت سهامی عام شرکتی است که مؤسسان آن، قسمتی از سرمایه شرکت را از طریق فروش سهام به مردم تأمین می‌کنند. در این نوع شرکت‌ها، صاحبان سهام می‌توانند سهام خود را بفروشند و در واقع مالکیت خود را به دیگران منتقل کنند.

۲- شرکت سهامی خاص شرکتی است که تمام سرمایه آن در موقع تأسیس، توسط مؤسسان تأمین شده است.

تا ۵ سال، سررسید اوراق میان مدت بین ۵ تا ۱۰ سال و سررسید اوراق بلندمدت معمولاً بیش از ۱۰ سال است.

۳- اسناد خزانه: اسناد خزانه اوراق بهادار کوتاه مدتی هستند که توسط دولت صادر می‌شوند. سررسید این اسناد سه ماهه، شش ماهه و یک ساله است. اسناد خزانه کوپن بهره ندارند و در زمان فروش، دولت آنها را ارزان تر از مبلغ اسمی به خریداران می‌فروشد. برای مثال، اگر مبلغ اسمی اسناد خزانه یک ساله ۱۰۰۰ تومان باشد، ممکن است دولت هنگام فروش آن را به مبلغ ۹۰۰ تومان به خریدار بفروشد. زمان سررسید نیز خریدار همان مبلغ ۱۰۰۰ تومان را دریافت خواهد کرد. مهم‌ترین ویژگی اسناد خزانه بدون خطر (بدون ریسک) بودن آنهاست.

۴- اوراق مشارکت^۱: دولت، شهرداری‌ها و شرکت‌های دولتی و خصوصی به منظور تأمین اعتبار طرح‌های عمرانی در کشور اوراق مشارکت منتشر می‌کنند. تهیه دستورالعمل اجرایی و مقررات ناظر بر انتشار اوراق مشارکت در ایران برعهده بانک مرکزی است. طبق دستورالعمل بانک مرکزی، اوراق مشارکت اوراق بهاداری است که با مجوز بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران برای تأمین بخشی از منابع مالی مورد نیاز طرح‌های سودآور تولیدی و خدماتی (به استثنای امور بازرگانی) در چارچوب عقد مشارکت مدنی^۲، توسط سازمان مجری منتشر می‌شود.

در هر ورقه مشارکت، میزان سهم دارنده آن مشخص شده است. تفاوت اوراق مشارکت و اوراق قرضه این است که در اوراق مشارکت وجوه دریافتی حتماً باید در طرح‌های مشخص تولیدی، عمرانی یا خدماتی به کار گرفته شود اما در اوراق قرضه برای وام گیرنده محدودیت خاصی وجود ندارد.

۱- در جامعه ما به دلیل پرهیز از ربا، که اوراق قرضه مشتمل بر آن است، این طرح ابتکاری ایجاد شده

است.

۲- مشارکت مدنی در صفحات قبل توضیح داده شده است.

فعالیت ۸-۳

درباره هر یک از موارد زیر از جهت سوددهی بیشتر و خطر (ریسک) کمتر بحث کنید.

- ۱- خرید اوراق مشارکت
- ۲- خرید اوراق قرضه
- ۳- خرید سهام شرکت‌های عضو بورس
- ۴- خرید اسناد خزانه

پرسش

- ۱- انتخاب فلزات به عنوان پول چه مزایا و چه مشکلاتی داشت؟
- ۲- چه عواملی موجب پیدایش پول کاغذی شد؟
- ۳- به نظر شما استفاده از پول تحریری و کارت اعتباری به جای اسکناس، برای جامعه چه مزایایی دارد؟
- ۴- به نظر شما بین ارزش پول و حجم آن چه ارتباطی وجود دارد؟
- ۵- رابطه تورم و ارزش پول را تجزیه و تحلیل کنید.
- ۶- نشر اسکناس در چه صورت موجب ایجاد تورم در جامعه می‌شود؟
- ۷- بانک مرکزی چرا و با چه شیوه‌هایی حجم پول را کاهش می‌دهد؟
- ۸- هدف بانک مرکزی از خرید یا فروش اوراق قرضه چیست؟
- ۹- تفاوت سهم عادی و ممتاز چیست؟
- ۱۰- تفاوت اوراق قرضه و اسناد خزانه چیست؟
- ۱۱- کدام دسته از اوراق بهادار خطر ریسک ندارد؟ چرا؟
- ۱۲- اوراق مشارکت به چه منظور منتشر می‌شود؟